

Litteratur

CARL JOHAN LJUNGBERG:

Tom Wolfe avslöjar funkisen

Vad betyder egentligen *Bauhaus*? Jo, det var en arkitektgrupp i tjugotalets Tyskland och senare i USA, känd för sina stränga formexperiment och sina radikala idéer. Med Bauhaus förbinder vi namn som Walter Gropius, Mies van der Rohe, Bruno Taut och andra.

Bauhaus ville skapa enkla, billiga och bekväma hus för de breda folklagren. Tanken förverkligades i stora, offentliga byggprojekt, av vilka flera består än idag. I centrum för gruppen stod Walter Gropius, en elegant, självsäker och kräsen herre med stort inflytande. Gropius planlade skickligt gruppens framträdande och var eldsjälens bakom dess ryktbara sk "manifest." Målet, förklarade han, var att "omskapa världen," att med konsten som medel "starta från noll".

Och Bauhaus blev verkligen något nytt. Bort med ytliga och meningslösa dekorationer, sade gruppen. Fram för det rena och enkla. Alla nationella särdrag måste bort. Stilen skulle vara internationell! Linjeräta glas- eller betonglådor, gärna lyfta på pelare, kom i de gamla klassiska eller historieromantiska husens ställe. Till det konstnärliga programmet fogades ett politiskt. "Den borgerlige konstnären har gjort sig omöjlig som bärare av tysk kultur!" förklarade Gropius högtidligt. Och Bauhaus sökte på alla sätt utplåna spåren efter europeisk borgarkultur. Allt ombonat och dekorerat togs bort. Plyschkuddar och draperier förbjöds i inredningen, vackra fasader förklarades göra exteriören förljugen. Man försökte nu tänka "funktionellt". En Bauhaus närstående person, arkitekten Le Corbusier, kallade träffande resultatet för "bomaskiner".

Om hur denna märkvärdiga, på en gång aristokratiskt slutna och demokratiskt öppna rörelse kunde slå rot i USA och nå en makalös framgång berättar journalisten och författaren Tom Wolfe i sin senaste bok, "From Bauhaus to Our House" (Farrar, 1982). Wolfe frågar sig med rätta hur det var möjligt för Gropius och Co att med ett klart socialistiskt, antikapitalistiskt budskap vinna det

samtida Amerika med John D Rockefeller i täten. Bauhaus byggidéer som i Europa förverkligats av socialdemokratiskt påverkade regeringar blev i USA en sak för privata finansierare. Kanske berodde detta, som Wolfe antyder, på ett i USA envist kvardröjande mindervärdeskomplex. Där underskattade man landets egna talanger och traditioner, och såg upp till Europa. Amerikanerna bedömde helt enkelt inte Bauhaus objektivt och kritiskt, utan hälsade dess ledare som gudar, vilka ägnades ren dyrkan.

Gropius och hans kolleger ödslade dock ingen tid på att grubbla över detta goda mottagande. De började, som Wolfe säger, istället att med upprymd målmedvetenhet ändra på amerikanernas smak. Nu lystes de efter apade, sentimentala, självmedvetna och lekfulla byggstilarna gemensamt i bann. Det blev inte lätt att heta Frank Lloyd Wright, E D Stone, Eero Saarinen eller John Portman. Genom USAs delstater reste sig som på samtidigt order fyrkantiga huskroppar, och ersattes den tidigare individualismen med sträng likformighet. Nya sommarhus kom att utrustas med båträcken, spiraltrappor, halogenlampor och vita cylinderformer tills de liknade kemiska fabriker. Nya skolor kom att se ut som hastigt byggda reservdelslager. Detta var följden av att "starta från noll", som programmet föreskrev. Bauhaus med sin planering och sin kollektivism tycktes bryta mot amerikansk byggtidning, på ett liknande sätt som Franklin D Roosevelt vid tiden bröt mot invanda politiska ideal.

För alla som uppskattar Tom Wolfe är "From Bauhaus to Our House" välkommen. Ur ett stort och omtumlande material hämtar boken träffande, ofta geniala iakttagelser, som vi lätt förbigår. Wolfe fäster blicken vid någon till synes obetydlig detalj, som kastar ljus över ämnet som helhet. Wolfe är kvick och ironisk. Men han bekräftar inte enbart våra fördomar, utan vidgar läsarens horisont. Däri ligger nog hans stora värde.